

Precies daarom

Geert Mortier

Alle lust wil eeuwigheid (Nietzsche, Also sprach Zarathustra)

Dit themanummer is gewijd aan verlangen. Vanuit het verlangen ten behoeve van de lezers enig licht te laten schijnen op verlangen. Het tijdschrift zelf dankt zijn bestaan aan het verlangen de mensen die deelnemen aan de Maha Karuna sesshins, enigszins bij te lichten op hun lange donkere weg. Die lezers nemen deel aan de Maha Karuna Ch'an sesshins vanuit het onbestemde verlangen weg te raken uit een leven dat, hoe vervullend ook op tal van gebieden, aangevoeld wordt als toch altijd enigszins slecht sporend (*dukkha*). Maha Karuna Ch'an wordt (be)geleid door *Ton Lathouwers* die zulks doet vanuit het diepe verlangen alle levende wezens te bevrijden. En al die levende wezens hebben één verlangen gemeen met de hele werkelijkheid: het verlangen, de dorst, de drift te zijn, eerder dan niet te zijn. Zonder dit verlangen was er niets, zelfs niet de leerredes van de Boeddha die gedurende 60 jaar rondtrok met de op het eerste gezicht simpele boodschap dat juist verlangen, begeerte of gehechtheid aan de objecten van verlangen de oorzaak zijn van een heilloze reeks van hergeboorten, een eeuwige terugkeer van meer van hetzelfde. En zijn remedie lijkt even simpel als onmogelijk: doof het verlangen uit, beëindig de gehechtheid. Hallo? Verlangen alle verlangens te beëindigen: hoeveel strakker kan een gordiaanse knoop worden aangetrokken? Verlangen als ziekte, enkel te genezen met verlangen als medicijn? Om een stekel te verwijderen uit je zwerende hand, gebruik je best...een stekel. Jazeker en hier ligt de bevrijdende stem van het Mahayana boeddhisme dat zich losmaakte uit de steriel bevonden dogmatische ascese, uit de emotionele versterving aan het leven die de *arhat* zich voorhield als weg tot bevrijding uit de eigen existentie. Neen, zegt het Mahayana boeddhisme: gooi die bedompte vensters open, maak je verlangen zo groot dat het alle levende wezens omvat en als verlangen en gehechtheid en ongeduld door het open venster binnenglijpen: vreest niet. Want voor de verlichte geest zijn zij niets meer of minder dan instrumenten tot bevrijding.

Die eerste monniken van het grote voertuig moeten zich wel goddeloze kettters gevoeld hebben. Wat zij tot hun ontsteltenis in en door hun eigen praktijk ervoeren, wees radicaal de andere kant uit dan de algemeen aanvaarde richtingsaanwijzers van het kleine voertuig. Versterving, levensnegatie, ascese? Neen: dit pad van de Boeddha in zijn latere strakke, onbuigzame, dogmatische en dus levensontkennende en levensloze vertaling kon onmogelijk zijn wat de Boeddha bedoeld had. Met een christelijke zijsprong ter verduidelijking. Als God de werkelijkheid bedoeld had als een aards tranendal waarin een mens zich enkel maar hard kan inspannen om roemloos ten onder te gaan in een onmogelijk te winnen strijd, dan had God zich de moeite van zijn schepping kunnen besparen. Als de uitkomst bij voorbaat vast staat en de dobbelstenen al vóór aanvang vervalst zijn, hoeft de wedstrijd helemaal niet gelopen. Of hebben we ergens iets verkeerd begrepen?

Zoiets moeten die vroegste denkers van het Mahayana boeddhisme zich tot hun verbijstering ook gerealiseerd hebben. Vandaar dat het Mahayana boeddhisme zijn paramita-geschriften omschreef als een teruggrijpen op de oorspronkelijke geest van het boeddhisme. De weg van de bodhisattva geeft tot hun ontsteltenis beter de oorspronkelijke geest van het boeddhisme weer dan wat zij om zich heen zagen. De paramita's of "deugden" aan gene zijde van de bevrijding, aangekomen dus op de andere oever, zijn levensbevestigend en niet levensontkennend. Vrijgevigheid, geduld, wijsheid, discipline (moraliteit) ontkennen het leven niet maar vallen de leerling als volgroeide vruchten in de schoot als hij, nog enigszins beduusd van zijn sprong van een 10 meter hoge paal, overeind krabbelt in het gras. Zo wil de Prajnaparamita-soetra de bevrijdende kracht van het

boeddhisme zijn volle kracht geven door die los te maken uit de gehechtheid aan welk dogma dan ook.

Gehechtheid aan de dogma's - dus zelfs gehechtheid aan de dharma, aan geliefde begrippen zoals leegte, uitdoving, nirwana enz. - is de kwalijkste gehechtheid van allemaal zoals de geschiedenis van welhaast elke religie ter wereld aantoonde. Maar de schrik om hun boude beweringen moet er bij die eerste auteurs van het Mahayana-boeddhisme diep ingezeten hebben. Of zou het toeval zijn dat zij zich beriepen op een (zelf uitgevonden?) legende als zouden de prajnaparamita-soetra's door de Boeddha gepredikt zijn geweest maar dat ze verloren gingen omdat niemand ze wilde volgen. Nog steeds volgens de legende werden ze al die tijd door mythische slangenwezens bewaakt op de bodem van de zee tot Nagarjuna ze weer opviste.

Terug naar onze gordiaanse knoop: hoe maak je een einde aan heilloos verlangen met als enige medicijn het verlangen zelf? Hoe gebruik je een stekel om een stekel te verwijderen? Hoe beëindig je ziekte door ziekte? Meteen is dat de kracht van alle koans in hun meest zuivere vorm: aan welk loszittend draadje je ook trekt, je trekt de knoop alleen maar strakker aan. En al die tijd houdt Boeddha's lievelingsleerling Ananda je een onmogelijke beloning voor de neus: "*Er kan geen kwaad meer aangericht worden als je het ontwaken en de Boeddhanatuur verwezenlijkt hebt*". Geen wonder dat een aantal koans uitdrukkelijk aandacht besteden aan het metafoor van ziekte en gezondheid.

Een van de allermooisten is casus 87 van de Mumonkan: Yunmen's "*Gezondheid en ziekte helen elkaar*". In het licht van de beperkte ruimte beperk ik me tot het citeren van de casus en Setcho's commentaarvers.

Yunmen (862-949, Jap. Ummon) hield zijn leerlingen voor:

Medicijn en ziekte helen elkaar.
Heel de aarde is medicijn? Waar sta jij?

Setcho's vers:

De hele aarde is medicijn.
Van vroeger of van nu: mensen maken een grote vergissing.
Sluit de poort maar bouw geen wagen.
Het universum is de snelweg: uitgestrekt en eindeloos.
Fout. Iedereen is fout.
Al richten zij hun neuzen naar de hemel,
Zij krijgen enkel een neusring geboord om een touw door te steken.

Ik wil de lezer evenwel vooral uitnodigen aan het ziekbed van zenmeester Tung-shan (806-869, Jap. Tozan Ryokai) in casus 94 uit het Boek van gelijkmoedigheid.

De casus:

Toen Tung-shan erg ziek was, vroeg een monnik: "Je bent ziek, leraar, maar is er iemand die niet ziek wordt".
Tung-shan: "Er is".
De monnik: "Is het degene die niet ziek wordt, die zorgt voor jou?"
Tung-shan: "Ik heb de gelegenheid voor hem te zorgen".
De monnik: "Hoe is dat wanneer u voor hem zorgt?"
Tung-shan: "Dan zie ik niet dat hij enige ziekte vertoont".

Op het eerste gezicht een absurd toneeltje van twee surrealistische toneelspelers.

Maar vergis je niet. Dit is een gesprek op het scherp van de snee. Tung-shan was niet zomaar ziek maar stervende. Van hem is trouwens bekend dat hij zijn dood een week uitstelde omdat zijn monniken te aangeslagen waren door het vooruitzicht van zijn al te vroege heengaan. Tung-shan's pressende vraag aan een monnik "Als ik deze lekkende dop verlaat, waar zul je mij ontmoeten?" heeft sinds die 9de eeuw nog niets aan actualiteit

ingeboet. Want zeg mij: wanneer heb jij voor het laatst Tung-shan ontmoet? Of de Emmaüsgangers indien u meer Bijbelse wegen volgt?

Veel wordt begrijpelijk vanuit de wetenschap dat zen vrij en ongebonden de draaideur van het relatieve en het absolute binnengaat. En ook deze koan heeft iets van dit poppetje spelen: "*koekoek, hier zie je het relatieve, kiekeboe, hier zie het absolute*".

Maar het belangrijkste in deze koan is Tung-shans krachtige affirmatie dat het precies het relatieve (onze krasselende *condition humaine* met haar verlangens, haar onmogelijke liefdes, haar krakkemikkige begeertes enz.) is die het absolute voedt, verzorgt en liefdevol koestert. Ons verlangen, zelfs het verlangen vrij te zijn van elk verlangen, is niets anders dan een liefdevolle zorg voor het absolute verlangen. Tung-shang-leer is een geweldige bevestiging van het hier en nu. Het laat zien hoe de kern van bevrijding in alles genesteld is. Ga diep in tot de kern der dingen en net daar, en niet door de ontkenning van de dingen, zul je bevrijding vinden. Om de consequente werkwijze van de oude vos te illustreren, nog een voorbeeldje uit de Mumonkan (casus 43).

Zekere dag toen monniken zich beklaagden over de loden hitte en de barre koude waarin ze moesten mediteren, gaf Tung-shan hen de raad:

"Waarom ga je dan niet naar de plek waarin er geen hitte of koude is?"

Waarop de monniken gretig vroegen:

"Waar is die plek waar er geen hitte of koude is?"

Tung-shan: "Als het koud is, laat het dan zo koud zijn dat de koude je doodt.

En het als het heet is, laat het dan zo heet zijn, dat de hitte je doodt."

Het boeddhisme levensontkennend? Het boeddhisme als levensontwerp van een nikkelen Nelis die emotieloos en onaangedaan wacht tot zijn naam uit het boek des Levens wordt weggeveegd? Ik vrees dat zelfs een doodzieke Tung-shan de vraagsteller op enkele ferme tikken zou trakteren. Ga in tot het verlangen, ga in tot zijn werkelijke kern en laat dit schrijnende punt op je borstbeen zo groot worden dat het de hele werkelijkheid kan omvatten. Laat het zo groeien dat het de hele werkelijkheid wil bevrijden tot de bevrijde werkelijkheid die het is. Wat is het verschil dan, eerbiedwaardige Tung-shan? Tung-shan: "Jij, idioot, jij bent het verschil. Hier, pak vast, 30 stokslagen".

"Hoe talloos de levende wezens ook zijn, ik zal ze allen bevrijden.

Hoe peilloos de oorzaak van lijden ook is, ik zal die geheel verwijderen. Hoe

talloos de poortloze poorten zijn, ik zal ze allen binnengaan.

Hoe eindeloos het pad van ontwaken ook is, ik beloof het ten einde toe te gaan."

Als dat geen verlangen aan gene zijde van het verlangen is. Vanuit de heldere realisatie, met Tung-shan, dat ons verlangen aan deze zijde van het relatieve het grondeloze Verlangen aan gene zijde van het absolute koestert, verzorgt en voedt, ook al ontbreekt het dit Verlangen aan niets.

Een Japanse prinses was als gevolg van het wisselvallige fortuin van de hoveling verbannen naar een zenklooster waar zij zich ijverig toedeed op de Weg. Enkele jaren later kreeg zij het bericht dat twee van haar kleinkinderen gestorven waren. Een medezuster merkte bij het zien van haar tranen smalend op: "Nou, jij had toch de verlichting bereikt. Waarom ween je dan? Zij: "Precies daarom. Precies daarom."

Geert Mortier